

UDK 27-184-044.372

27-044.372

27-184.3

2Cyprianus, sanctus

<https://doi.org/10.53745/bs.93.3.9>

Primljeno: 14. 7. 2023.

Prihvaćeno: 25. 8. 2023.

Prethodno priopćenje

VJERA KOJA STAVLJA U KRIZU I KRIZE KAO PRILIKE PRODUBLJENJA VJERE NEKADA I DANAS

Ivan BODROŽIĆ

Katolički bogoslovni fakultet Sveučilišta u Splitu

Zrinsko-frankopanska 19, 21 000 Split

ivan.bodrozic@gmail.com

Sažetak

Autor u ovom članku obrađuje problem kriza vjere nekada i danas te uzroka i mogućih rješenja tih kriza koje je kršćanstvo ponudilo u svom povijesnom hodu. Nakon što je protumačio da se pod krizama vjere podrazumijevaju poremećaji u životu pojedinca ili zajednice, istaknuo je da postoje unutarnji i vanjski uzroci kriza vjere. Potom se je osvrnuo na nekoliko najtipičnijih situacija koje su uzrokovalе krize vjere tijekom povijesti Crkve. Krivovjerja su bila najveće ugroze vjere iznutra, a progoni vjernika i Crkve u prvim stoljećima predstavljali su izvanjske napade na vjeru globalnih razmjera, a napose progoni od polovice 3. stoljeća. Kao ilustraciju iznio je osvrt sv. Ciprijana, koji je istaknuo da krize vjere u Crkvi mogu nastati uslijed napada izvana, ali je još gore ako nastanu uslijed nejedinstva i raskola koji zahvaćaju Crkvu iznutra. No, osim krivovjerja i raskola, vjeru je iznutra rastakao i grijeh i grešan život mnogih vjernika, što je dovodilo u krizu druge vjernike na koje je grijeh djelovao sablažnjivo. Autor je mišljenja da se krize vjere događaju uvijek iznutra, odnosno kada duša napušta Boga kao svoj temelj, pa i onda kada im impuls dolazi izvana. S druge pak strane, istaknuo je da Sveto pismo često stavlja pred oči vjeru koja dovodi do krize, ali krize shvaćene kao izbor, razlučivanje, izabiranje i odluka. Takvim se krizama služio Isus u svome djelovanju i navješćaju, a vidljive su i u mnogim događajima Starog zavjeta. No Isusu tim krizama nije želio dovesti do nevjere ili bezboštva, već naprotiv, izgraditi vjernike za autentičnu, osobnu i čvrstu vjeru. Autor je mišljenja da bi to trebao biti put nadilaska i krize vjere našeg vremena, koja se ne može nadići samo obnovom ili promjenom struktura nego obnovom izravnog i živog zajedništva sa živim Bogom.

Ključne riječi: kriza vjere, vjera, Crkva, zajedništvo, ugroze vjere, krivovjerja, grijeh.

Uvod

Smisao ovog istraživanja je ukazati na značenje kriza vjere, koje su gotovo konstanta u životu Crkve, ne ulazeći podrobnije u konkretne krize tijekom povijesti Crkve, osim kada ih se navodi kao primjer i ilustraciju za bolje razumijevanje rečene problematike. Doista je nemoguće u jednom članku govoriti iscrpno o svim krizama tijekom povijesti, ali je moguće propitati najvažniju dinamiku i uzroke nastajanja kriza, kao i moguća rješenja koja je Crkva iznalazila u pojedinim situacijama kako bi nadišla krize. Premda cilj ovog rada nije istraživati današnju krizu Crkve, nemoguće je ne povući određene poveznice s današnjim vremenom i trenutkom. Dakle, ovaj rad nije samo akademsko istraživanje nego je njegova nezaobilazna namjera iznijeti na vidjelo bogato stoljetno povijesno iskustvo Crkve koje može biti pomoć i smjerokaz Crkvi našeg vremena.

Nije naodmet odmah na početku naglasiti da su sve krize vjere tijekom povijesti imale svoje konkretne uzroke te su također polučile i različite posljedice, kako negativne tako i pozitivne. Dok je s jedne strane bilo kriza koje su napravile razdore u Crkvi i otpade od vjere Crkve, s druge je strane bilo velikih plodova koje ne valja zanemariti ni previdjeti ako se želi teološki odmjereno i uravnoteženo procijeniti značenje tih istih kriza, crpeći iz njih kako pouku za sadašnjost tako i poruke i plodove za budućnost. U tom duhu još od najranijih vremena sveti oci su, unatoč svemu, imali vrlo optimističan stav i pogled na krize. Oni su, naprimjer, krivovjerja promatrali kao prigode za teološki rast i napredak jer je nakon svake krize vjere doista dolazilo do rasprava koje su donosile veću jasnoću s obzirom na objavljene istine, što je dovelo do učvršćivanja crkvenog nauka. Zato su tvrdili da su krivovjerja kao najizrazitije krize vjere onoga vremena, bez obzira na određene štetne posljedice koje su nanosile kako pojedincima tako i cijeloj Crkvi, bile prigoda za produbljenje spoznaja glede sadržaja same vjere, što je bio milosni dar samoj Crkvi. Dovoljno je samo spomenuti koliko su blagoslova Crkvi donijeli opći koncili kojima su povodi bile krize vjere i shvaćanja vjerskih istina, ali su milosni plodovi za Crkvu bili golemi.

O krizi ili krizama vjere piše se dosta, premda ne uvijek izravno o krizi vjere kao takve, već više pod prizmom pojedinih krize Crkve u nekom povijesnom trenutku.¹ Stoga cilj ovog istraživanja nije prepisati ili prereći ono što su već drugi autori naznačili, već prije svega ponuditi vlastitu viziju kriza vjere,

¹ Usp. Domenico SORRENTINO, *Crisi come grazia*, Perugia, 2020.; Ugo SARTORIO, *Scenari della fede. Credere in tempo di crisi*, Padova, 2012.; Carmine MATARAZZO – Ignazio SCHINELLA (ur.), *Il futuro della fede in un tempo di crisi*, Bologna, 2018.

njihovih dinamika, uzroka i mogućih odgovora na njih. S obzirom na vlastitu interpretaciju kriza vjere tijekom povijesti i danas, pretpostavka ovog istraživanja je da krize vjere nastaju u trenutku kada vjernik izgubi osobni kontakt i zajedništvo s Bogom, a prevladavaju se redovito snagom toga istog zajedništva.

1. Što su to krize vjere?

Kako bi se moglo istražiti što su to krize vjere, neophodno je najprije dati barem elementarnu definiciju pojmova. Rječnik Treccani definira krizu kao »stajanje snažne perturbacije u životu pojedinca ili skupine pojedinaca, s manje ili više teškim učincima«². S druge pak strane pojam vjera i vjerovati označava »vjeru u Boga i prihvaćanje njegove objave kao istinite«³, to jest osobni i slobodni čin potpunog prepuštanja Bogu i davanja punog intelektualnog i voljnog pristanka objavi koju je on dao,⁴ te je takva osobni odnos prema nekome tko je bio kadar uvjeriti i jamčiti povjerenje.⁵ Krize vjere bi prema tim definicijama bile snažne perturbacije u životu pojedinca ili skupine koje se tiču vjere u Boga i prihvaćanja istinitosti njegova očitovanja u povijesti.

Važno je imati na umu da kriza vjere nije isto što i kriza Crkve, premda može biti utoliko ukoliko je Crkva zajednica vjernika. No pojedini vjernik može imati krizu vjere i onda kada Crkva nije u krizi. S druge pak strane, ako je ugrožena vjera jednog dijela vjernika, onda se može govoriti o krizi vjere u Crkvi kroz prizmu krize vjere tih vjernika kojima je vjera ugrožena. Budući da vjerovati pripada biti Crkve, te se članovi Crkve zovu vjernicima, svaka ugroza Crkve ugroza je vjere i vjernika, a i obrnuto. Doista, svaki problem u Crkvi koji se reflektira na njezinu bit, to jest na jasnoću i čvrstoću vjere, dovodi i zajednicu kao takvu u krizu.⁶

² Usp. Treccani vocabolario *online*, u: <https://www.treccani.it/vocabolario/crisi/#:~:text=Stato%20di%20forte%20perturbazione%20nella,In%20partic.%3A%20a>. (15. I. 2023.). Shodno rečenome postoje izrazi 'prolaziti kroz krizu, biti u krizi, ući u krizu, nadići krizu' itd.

³ Charles Herman PICKAR, Faith, u: *New Catholic Encyclopedia*, V, Washington, 2003., 589.

⁴ Usp. DRUGI VATIKANSKI KONCIL, *Dei Verbum – Riječ Božja. Dogmatska konstitucija o božanskoj objavi* (18. XI. 1965.), br. 5, u: *Dokumenti*, Zagreb, 1986. Ovdje nije namjera raspravljati o različitim pogledima na vjeru između katolika, protestanata i drugih denominacija te stoga za tu temu upućujem na: Franco ARDUSSO, *Fede (l'atto di)*, u: *Dizionario teologico interdisciplinare*, Genova, 1977., 179-180.

⁵ Usp. Otto MICHEL, Faith, u: *The New International Dictionary of New Testament Theology*, I, Grand Rapids, Michigan, 1975., 587-588.

⁶ To se može slikovito dočarati primjerom bolesti u organizmu: svaka bolest je atak na bit života, premda svaka bolest ne ugrožava život u jednakoj mjeri. Malodušnost, nevjera, laž, hlađenje ljubavi itd. izravni su i otvoreni napadi na vjeru i dovode do krize vjere,

Sam je Gospodin rekao za kraljevstvo Božje da se silom probija i da ga siloviti grabe (usp. Mt 11,12),⁷ čime je pokazao da vjera kojom se ulazi u kraljevstvo treba imati takav dinamizam i evanđeosku silinu jer, u protivnom, ako je beživotna i beskorisna, onda i nije prava vjera. To nadalje znači da se vjernik treba također truditi oko izgradnje i učvršćenja svoje vjere, jer vjera koja stagnira, propada. Život vjere nije, i ne bi smio biti, statičan odnos i ne da se svesti u unaprijed zadane okvire, bez obzira što ga treba artikulirati, usmjeriti i kanalizirati unutar granica kojima je zadan, jer je zadan Božjom objavom. Život vjere je s jedne strane nepredvidiv, jednako kao što su nepredvidivi izazovi na koje naiđe pojedinac i društvo u svome vremenu i prostoru u kojem živi. Jednako kao što nijedan čovjek ne može biti unaprijed programiran da odživi život, već je svaka životna situacija jedincata i predstavlja izazov jedincatoj osobi, tako je i sa situacijama u kojima vjera dolazi do izražaja. Poput razlika po kojima se razlikuju različiti ljudi i narodi na kugli zemaljskoj, počevši od različitih nijansi boje kože, ovisno o podneblju u kojem žive, tako je život vjere nijansiran već od konkretnih povijesnih i kulturoloških okolnosti u kojima se nalazi pojedini vjernik, jer je u svakom podneblju Crkva pozvana reagirati sukladno okruženju i izazovima u kojima se nalazi, polazeći od sigurne datosti vjere koju nosi u njedrima.⁸

Unatoč svim životnim i društvenim mijenama i okolnostima, valja međutim znati da u životu ne postoje samo varijable nego i nepromjenjive datosti. Kao što je kod pojedinca čvrsta i nepromjenjiva datost osobni identitet, po kojem je svaki čovjek svjestan sebe u svakom trenutku i mjestu svoga postojanja, unatoč okolnostima i uvjetima koji se mijenjaju, tako je u životu vjere. Unatoč različitim okolnostima u kojima treba živjeti vjeru, vjera ima i svoju nepromjenjivu stalnost, koja je zajamčena stabilnošću Božje vjernosti i kontinuitetom pristupa i nepromjenjivom sviješću pripadnosti Bogu. Snagom svijesti koja mu dolazi odozgor vjernik se ne daje zbuniti ni vremenskim razdobljima, ni modama, ni mentalitetima, već, dok se prilagođuje ambijentu u kojem živi i radi, on ustrajno zadržava nepromjenjiv vjernički identitet.

ali i svaki drugi grijeh napad je na vjeru i ugroza u određenoj mjeri, no ne mora svaki biti koban za pojedinog vjernika.

⁷ Da kraljevstvo Božje nije gotova, već dinamična stvarnost, tvrdi i Božo Lujić. Usp. Božo LUJIĆ, »Božje kraljevstvo« – relativizacija politike?, u: *Bogoslovska smotra*, 77 (2007.) 2, 345–389, ovdje 364.

⁸ Naprimjer, nije iste izazove i probleme Crkva imala kada se nalazila unutar židovskog okruženja i onda kada se probijala i razvijala među poganima.

2. Uzroci i razlozi kriza vjere

Promatrati krize i govoriti o krizama vjerojatno je konstanta ljudskog društva i svakog pojedinca. Govor o krizama paralelno vrijedi i za život vjere bilo pojedinca bilo cijele Crkve koja živi u konkretnom vremenu i konkretnom društvu. Dakle, ljudski je život živa stvarnost u trajnom pokretu te neminovno prolazi kroz različita razdoblja i susreće mnogostruke izazove i poteškoće na koje treba odgovoriti. Isto vrijedi i za život Crkve, koja je kao Tijelo Kristovo živi organizam koji se razvija i raste u vremenu i prostoru te ga je potrebno razumjeti i pratiti u njegovu životnom dinamizmu. Dinamizam pogotovo vrijedi za vjeru koja je jedna od teologalnih kreposti koje sačinjavaju okosnicu ljudskog života. Zato je svaki vjernik živ kao vjernik onoliko koliko vjeruje, ufa se i ljubi. Sukladno tom pravilu života nikakav proces, napredak ili nazadak u vjeri ne događa se sam od sebe, spontano, već prema zakonima i dinamici koju je Gospodin stavio u procese vjerovanja. Te stoga u svom hodu ostvarenja kao živi organizam u svom okruženju, to jest kao zajednica živih ljudi u društvu u kojem živi, neminovno nailazi na izazove i poteškoće. Svaki pomak ili napredak praćen je redovito specifičnim izazovima i događa se u konkretnim okolnostima koje se mogu nazvati i kriznima.⁹ Prolazeći kroz krize, pojedinac i Crkva stječu dublju i jasniju svijest o novim dimenzijama života koji se događa oko njih i kojemu teže ili mu se otvaraju. Kada je nemoguće otkloniti okolnosti u kojima žive i koje ih dotiču, jer svatko živi u konkretnim okolnostima, treba ih znati prihvatiti na ispravan način te u njima djelovati sukladno unutarnjoj snazi vjere, ne dopuštajući im ipak da utječu da vjera oslabi ili se ugasi bez obzira o kojim se uvjetima radilo. Kriza vjere je stoga redovito proces koji ima različite, a nerijetko i višestruke uzroke, što ovisi o mnogim čimbenicima, kako unutarnjim tako i vanjskim, o čemu će nešto kasnije biti govora. Naime, nisu sve krize vjere nastale na identičan način, već je mnogo toga ovisilo o posebnim uzrocima i okolnostima koje su se na ovaj ili onaj način ticale i vjere, jer je vjera sveobuhvatna krepost koja bitno utječe na život kako pojedinca tako i cijele Crkve.

⁹ Pojedini autori navode čimbenike koji utječu na krize vjere. Usp. Mihai HANDARIĆ, Vjera kao najbolji mogući odgovor u kriznim vremenima: Očekujući Božju intervenciju iz Habakukove perspektive – Habakuk 1,1-2,4, u: *Kairos: evanđeoski teološki časopis*, 15 (2021.) 1, 64. Kada taj autor analizira situaciju, govori o ekonomskoj i socijalnoj situaciji, o utjecajima komunizma i kapitalizma, o promjenama na području duhovnih i moralnih vrijednosti sekularnog društva koje osporava kršćanske tradicionalne vrijednosti. Ivan Devčić, pak, ukazuje na to da se suvremena nevjera manifestira kao sekularizam, indiferentizam, agnosticizam ili ateizam. Usp. Ivan DEVČIĆ, Vjera i nevjera danas, u: *Riječki teološki časopis*, 21 (2013.) 1, 38.

Međutim, ako krizu ne sagledavamo samo iz perspektiva različitih varijabli koje ovise o ljudskim i društvenim okolnostima nego iz perspektive čvrstog zajedništva s Bogom, koji je jamac postojanog i trajnog odnosa, onda treba reći da nema nijedne ozbiljne krize Crkve koje nije narušila taj unutarnji odnos s Bogom te se kasnije odrazila i kroz mnogostruke posljedice. Doista, istinska kriza vjere nastaje u trenutku kada je ugroženo živo zajedništvo s Bogom, to jest kada se prekine priključak na vrelo njegova znanja i ljubavi koji oblikuju ljudsku svijest i volju. Postojan i živi odnos s Bogom, naime, ne ovisi o okolnostima, već o čvrstom prijanjanju uz Boga koji ni u jednoj situaciji ne odustaje od toga i ne dovodi u pitanje svoj stav prema čovjeku. Stoga ni patnje ni nevolje, ni progoni ni ijedna druga okolnost ne mogu ugroziti istinsko zajedništvo s Bogom koji ljubi čovjeka te njegova čvrsta spremnost da bude vjeran ostaje pouzdan temelj unatoč promjenjivostima društvenih i osobnih okolnosti u kojima se ljudi nalaze.¹⁰

Život vjere je, naime, i kao stablo u različitim razdobljima postojanja koje se razvija od sjemena do donošenja ploda. Iz dana u dan raste i postoje drukčije. Ni u jednom trenutku nije isto, a s druge pak strane, unatoč neprekidnom dinamizmu, ima savršen identitet. Uvijek je isto samome sebi, od sjemena do razdoblja zrelosti i plodova. Kao što vrijedi za stablo, vrijedi za čovjeka pojedince, ali i za zajednicu vjernika. Kada bi vjera prestala biti dinamička vjera, kada bi prestala rasti i uspostavljati živi odnos, značilo bi da je mrtva. Kao što svaki čovjek ima svijest o sebi i vlastitom postojanju, tako ima i vjeru koja je svijest o postojanju koje izvire iz Boga i k njemu vodi, kako na razini pojedinačnog života tako i na razini crkvenog života.¹¹ Kod svakog živog bića rast i razvoj potaknut je bujanjem života iznutra. Ali to bujanje života nailazi na prepreke, čemu nas uči slika rađanja djeteta, ali i rađanja plodova na stablu. Da bi život postao cjelovitiji i zreliji, mora probiti prepreku nakon začeca i doći u novi život. Pa i tada mu slijedi novi rast, to jest probijanje u novim okolnostima. S time da od samoga početka postoji jedinstven identitet koji se ne mijenja unatoč rastu i razvoju.

Isto vrijedi i za život vjere koji je kako na pojedinačnoj tako i na zajedničkoj razini obilježen stjecanjem dublje svijesti o vlastitu identitetu. Kod svakog

¹⁰ Sveto pismo će već u Starom zavjetu isticati kako Bog ostaje vjeran do vijeka (usp. Ps 146,7), a sveti Pavao će iz svoga iskustva reći da nas ni progonstva ni nevolje, ni mač ni golotinja ni pogibao ne mogu rastaviti od ljubavi Kristove, jer u svemu tomu nadmoćno pobjeđujemo po onome koji nas uzljubi (usp. Rim 8,35-37).

¹¹ U tom smislu je i Crkva uvijek identična samoj sebi po identičnoj vjeri koju je primila od svoga Gospodina i koja je nepromijenjena od početka do danas, unatoč razvoju i rastu u povijesnim razdobljima ili raznolikosti u različitim podnebljima u kojima živi.

pojedinka vjera se manifestira tako da je nužno pozvan 'izići iz majčine utrobe', to jest iz elementarnog stanja koje započinje krštenjem, probijajući se kroz različite 'krizne' situacije u različitim vremenskim razdobljima odrastanja te se jednako tako mora osloboditi povića kojim je omotan, jer u protivnom neće postati čvršći i zreliji. U svim tim trenucima nailazi na prepreke koje mora savladati, to jest prolazi kroz kušnje koje mora nadići. Vjernik prepreke može savladati ne bježeći od vlastita identiteta, već se njega držeći. Bez čvrstog prijanjanja uz vlastiti identitet nema pravog života vjere, što se može pratiti u svim razvojnim razdobljima. Svaka prepreka koja se ispriječi pred vjernikom, svojevrsna je kriza u kojoj dolazi do razlučivanja i odlučivanja. Život neophodno mora biti takav da se u njemu razlučuje i odlučuje, jer bez razlučivanja i odlučivanja ne bi bilo izgrađenog života.¹² To vrijedi i za duhovno-ćudoredni život u kojem također donosi odluke s obzirom na ciljeve kojima teži, a na raskršćima izabire i odlučuje kojim putem nastaviti. Takav obrazac vrijedi za sve okolnosti, od onoga mirnog svakodnevnog rasta bez izrazitih previranja u vjeri pa sve do različitih izvanrednih situacija, od kojih neke u ovom radu posebno ističemo.

3. Krivovjerja kao krize vjere

Vjere je dinamična stvarnost koju kao dar Bog nudi i daje čovjeku. Ona nije kruta shema zatvorena u formalne ispovijesti, premda se njima koristi kao svjedočanstvom unutarnjih sadržaja. Ukoliko postoji istina o Bogu koji se je očitovao čovjeku, onda postoji i istina o njegovu očitovanju i postoji sadržaj očitovanja koji se može jasno formulirati. Poradi ljudske slabosti koja ne prihvaća jednosmislenu Božje očitovanje postoje izričaji vjere koji pojedincima pomažu da upoznaju i drže se onog minimalnog i neophodnog temelja osnovne istine na kojem počivaju i sve ostale. No, i kada su jednom definirane mnoge istine, nije sve iscrpno rečeno. Naprotiv, i dalje ostaje potreba dinamičnog odgovora i živog zajedništva s Bogom. To je pretpostavka i zahtjev koji sam Bog kao autor vjere stavlja pred čovjeka. Budući da Bog pretpostavlja dinamičan odnos zajedništva, vjera dolazi u krizu čim takav odnos oslabi ili potpuno prestane. Kao što je rečeno, vjera je krepost otvorena rastu i uvijek boljem

¹² U tom smislu sv. Petar govori o kušnjama kao neminovnosti i prokušanošću vjere kao neophodnom iskustvu poželjnom za svakog vjernika: »Zbog toga se radujte, makar se sada možda trebalo malo i žalostiti zbog različitih kušnja: da prokušanošću vaše vjere – dragocjenija od propadljivog zlata, koje se ipak u vatri kuša – stekne hvalu, slavu i čast o Objavljenju Isusa Krista« (1 Pt 1,6-7).

shvaćanju ponuđenih sadržaja, jer ih nudi Bog koji je otajstvo, te ukoliko ju se svede na tekst ili na formulaciju vjere, otvara se prostor krizi vjere, a ne njezinu čuvanju. Doista, vjeru nitko ne može sačuvati time što bi je pokušao hermetički zatvoriti u ispovijest vjere, jer bi tako ostao samo okvir bez života, ali isto tako svaki istinski odnos s Bogom pretpostavlja dublje spoznavanje objavljenih istina.¹³ Zadržati ju se može isključivo na dinamičan način u živom odnosu s Bogom, produbljujući iz dana u dan spoznaju njezina sadržaja i učvršćujući se u blizini Božjoj i zajedništvu s njime.

Što se tiče konkretnih kriza vjere, valja reći da je gotovo u svakom vremenu bilo kriza koje su se ticale vjere i njezinih sadržaja, što se može pratiti još od apostolskih vremena. Jedna od tih kriza bila je, naprimjer, kriza glede primanja pogana u Crkvu, to jest dara vjere koji su primili i vjernici iz poganstva, dakle oni koji nisu Židovi. Ne može se potom ne spomenuti druge krize iz vremena ranog kršćanstva koje su na globalnoj razini izazvale napetosti i podjele,¹⁴ poput gnostičke krize, napose u 2. i 3. stoljeću,¹⁵ ili pak one arijanske ili potom nestorijanske ili pak one monofizitske. Posljednje spomenute krize vjere dogodile su se u 4. i 5. stoljeću te su bile toliko opasne da su ih trebala rješavati prva četiri opća koncila.¹⁶

Kako je očito, riječ je doista o krizama vjere koje su se ticale ispravnog shvaćanja sadržaja Božje objave te su dovodile do velikih rasprava i podjele

¹³ Usp. Marija PEHAR, Sumnja, pitanje i paradoks unutar kršćanske vjere, u: *Služba Božja*, 53 (2013.) 1, 38-39. Autorica tako tvrdi da je traganje za istinom bitno obilježje vjere te da kršćanska vjere ne smije biti iracionalna, nerazumna ili protivna razumu. Ona odiše objektivnošću koju joj pruža razumska spoznaja koja pomaže individualnoj vjeri da ostane kod Riječi Božje kao kod svoje glavne teme, a objektivnost primjerenu Božjoj božanstvenosti kršćanska vjera pronalazi najsnažnije u spoznaji Krista.

¹⁴ Uz te krize vjere globalnih razmjera bilo je i onih kriza, ne manje važnih, kao što je bila kriza s Marcionom, Montanom ili pak monarhijancima različitih provenijencija tijekom 2. i 3. stoljeća. U tim krizama je izišlo na površinu koliko je delikatno govoriti o otajstvu Presvetoga Trojstva i o drugim važnim istinama vjere, što se rješavalo na lokalnim sinodama ili odlukama mjesnih biskupa.

¹⁵ Usp. Marc EDWARDS, *Catholicity and Heresy in the Early Church*, Farnham – Burlington, 2009., 11-34. Gnostičkih tendencija ima i danas, o čemu je pisala Veronika Nela Gašpar. Usp. Veronika Nela GAŠPAR, Filozofija i teologija pred izazovima suvremene gnoze, u: *Riječki teološki časopis*, 20 (2012.) 2, 201-206. Ona ističe kako danas prevladava duhovni mentalitet koji se očituje u stavu koji smatra da se vjera jača krizama razuma (str. 223). Naravno, kao što nekada nije takav stavi bio ispravan, tako nije ni danas. Kao što je nekada gnostički bijeg od vjere bio takav da nije doveo do jačanja razuma, tako isto nikakav bijeg od razuma na može osnažiti vjeru.

¹⁶ Nicejski koncil (325.) bavio se Arijevima nijekanjem božanstva Sina Božjega, dok se je Carigradski koncil (381.) morao suprotstaviti pneumatomasima i potvrditi vjeru Crkve u božanstvo Duha Svetoga. Efeški koncil (431.) te potom i Kalcedonski koncil (451.) potvrdili su vjeru Crkve u pravo božanstvo i pravo čovječstvo Isusa Krista, utjelovljenog Sina Božjega.

u Crkvi. Kao stavovi koji su dovodili u pitanje ili nijekali određene sadržaje vjere, krivovjerja su onda izravne krize vjere. Zbog njihove pogubnosti bilo je potrebno veliko suglasje, kako crkveno-pastoralno tako i teološko, da bi se te krize nadišle, no Crkva je iz njih izlazila kao vojnik koji se vraća kao pobjednik iz rata: nosila je rane i ožiljke, ali je s druge strane kapitalizirala veliko iskustvo i teološku svijest kojoj su u prvom redu nositelji bili upravo crkveni koncili, ali i kapitalna djela tolikih teologa. Zato je u prvoj Crkvi bilo gotovo jednodušno mišljenje velikih otaca i teologa da su krivovjerja pridonosila učvršćivanju vjere i pojašnjavanju vjerskih istina koje su krivovjerci nijekali. U svakoj od prethodno spomenutih situacija događalo se da su krivovjerci prenaplašavali jedan vid ili jednu stranu medalje, zaboravljajući drugu, to jest zaboravljajući cjelinu. Osim toga, počesto su svoja uvjerenja temeljili na nekim svetopisamskim tekstovima kojima su davali novo tumačenje ili su dopuštali da u njima prevlada racionalizam protiv zdravog prihvaćanja i shvaćanja vjere.

4. Krize vjere uslijed progona i raskola

Uz spomenute globalne krize vjere koje su se događale unutar zajednice vjernika uslijed nerazumijevanja sadržaja vjere, valja istaknuti da je od samih početaka Crkve bilo i kriza vjere koje su nastajale pritiscima ili utjecajima na Crkvu izvana. Takve krize su bile česte u predkonstantinovskom razdoblju u vrijeme progona koje je provodila rimska država, no bilo ih je i u kasnijim vremenima.¹⁷ U tim progonima i mučenjima bilo je pojedinaca kojima je nedostajalo ustrajnosti te su se odricali vjere, što je bilo tretirano kao jedan od najtežih grijeha. Izvanjski pritisci i prijetnje izazivali su strah i dovodili pojedince u krize zbog čega su se oni odricali vjere. Pozivajući vjernike na dužnu razboritost u kriznim vremenima progona, Crkva je uvijek molila za ustrajnost vjernika u kušnjama i izazovima, svjesna neprocjenjiva dara vjere.

Još od tih vremena Crkva je analizirala i dijagnosticirala uzroke tih progona. Tako je vrlo paradigmatična situacija iz vremena sv. Ciprijana, kartaškog biskupa, koji je vodio Crkvu u Kartagi oko polovice 3. stoljeća. U to vrijeme nad Crkvom se nadvila opasnost tzv. Decijeva progona, prvog općeg progona u Rimskom carstvu, što je dovelo do jedne vrste globalne krize ondašnjeg

¹⁷ Ne treba smetnuti s uma ni pritiske koje su na Crkvu vršili carevi u vrijeme arijanske krize, počevši od samog Konstantina pa do cara Valenta. Ti su pritisci imali drukčiji predznak i cilj, ali nisu bili manje opasni i pogubni za Crkvu.

kršćanstva.¹⁸ Na taj progon, koji je pretpostavljao izjašnjavanje svih građana Carstva glede prihvaćanja poganskih bogova i kulta, kasnije se nastavlja tzv. Valerijanov progon, a onda i Dioklecijanov progon. Zahtjev da svi građani potvrde lojalnost poganskim kultovima bio je osmišljen kao pritisak na kršćane, te su mnogi pojedinci u tim progonima otpali od vjere, jednako kao što je bilo i mnogo mučenika iz toga vremena. Nakon progona uslijedile su interne rasprave o tome što bi trebalo poduzeti prema onima koji su u vrijeme progona otpali od vjere (lapsi), a nakon progona su se htjeli vratiti u zajednicu. Između laksizma i rigorizma Ciprijan je slijedio srednji put, to jest zastupao je jedno moguće oprostjenja grijeha koje je Crkva onoga vremena prakticirala. No, kako će Ciprijan imati protivnika među klericima u svojoj zajednici, tako će nastati unutarnji razdor kojem je bio povod, a potom i izgovor, disciplinsko pitanje primanja grešnika koji su se htjeli vratiti u Crkvu. Tako će uz krivovjerja i progone unutarnji razdori i razmirice biti daljnji pokazatelji kriza vjere u ranom kršćanstvu.

Progon Crkve i popratne nevolje koje su se nadvile nad kartašku zajednicu bile su prigoda svetom Ciprijanu da jasno artikulira probleme u tim kriznim vremenima i situacijama. Naime, Crkva je uslijed globalnog progona više nego u prethodnim situacijama dala svoj sud o zbivanjima ne samo u društvu i neprijateljskom stavu Carstva prema kršćanima nego i nevoljama koje su pratile Crkvu iznutra. Kao svjedok događanja iz prve ruke, i sam progongen te kasnije i žrtva progona, ali i kao biskup koji je imao poteškoća s neslogom i nejedinstvom u vlastitoj zajednici, Ciprijan će pokušati otkriti uzroke nevolja koje se sručaju na Crkvu, a kao rezultat imaju otpad od vjere, te unutarnje nesuglasice i raskole. On je uslijed izvanjskih napada i unutarnjih napetosti okupljao svoje stado i pozivao vjernike na jedinstvo vjere i na crkveno zajedništvo. Plodom tih nastojanja smatra se i znameniti spis *Jedinstvo Katoličke crkve* (De unitate Ecclesiae Catholicae), svojevrsan traktat i okružnica kojom Ciprijan poziva vjernike da ostanu čvrsti u vjeri čuvajući se pogubnosti raskola i podjela u Crkvi. Sveti kartaški biskup bio je uvjerenja da su unutarnje duhovne pogibelji veća prijetnja vjernicima od progona, jer u progону jasno vide svog protivnika, dok je u opasnostima koje vrebaju iznutra protivnik skriven. Osim toga taj protivnik nije običan protivnik, nego sam Sotona, stari lukavac, koji se vješto prikriva, zavodi i vodi u propast članove Kristova naroda: »Ne treba se isključivo bojati progona. Isto vrijedi za ono što otvorenim jurišom

¹⁸ Usp. Candida R. MOSS, Political oppression and martyrdom, u: Philip Francis ESLER (ur.), *The Early Christian World*, London – New York, 2017., 783-795, ovdje 791-792.

navaljuje na Božje sluge da ih uništi i obori. Lakše se brani gdje je bojazan očevitna. Duh se unaprijed spremi na boj kada se neprijatelj očituje. Više se moramo strašiti i čuvati neprijatelja koji se skriveno šulja te pod izlikom mira obara i dopuze prikrivenim prilaženjem. Otuda je i dobio ime zmiје. U tome jest njegovo lukavstvo – njegovo slijepo i zakučasto umijeće kojim svladava čovjeka. Tako je odmah od početka svijeta varao. Laskao je lažnim riječima i neopreznom lakovjernošću prevario neuke duše. Jednako je pokušao nastupovati samoga Gospodina. Krišom je pristupio kao da će se opet lukavo nametnuti i prevariti. Ali ga je Gospodin prozreo i odbio. Bio je oboren jer ga je Krist spoznao i razotkrio.«¹⁹

Točnije rečeno, Ciprijan je bio uvjerenja da je i progone protiv Kristovih vjernika poticao neprijatelj ljudskog roda koji se suprotstavljao djelu spasenja, ali kad je i on sam shvatio da Krist odnosi pobjedu te da se ljudi s poganstva obraćaju Bogu živomu, odlučio je promijeniti taktiku te je iznutra htio rastočiti vjeru Crkve i oslabiti zajedništvo vjernika: »Ali pošto je protivnik vidio napuštene kumire i da je bezbrojni narod ostavio njegova mjesta i hramove, smislio je novu prijevaru da pod samim plaštem kršćanskoga imena zavara neoprezne. Pronašao je krivovjerja i raskole. Pomoću njih uništava vjeru, iskrivljuje istinu, raskida jedinstvo.«²⁰

Prema svetom Ciprijanu, kako je razvidno, dva su načina na koja je se Sotona iznutra suprotstavljao Kristu i njegovoj Crkvi, a imala su istovjetan učinak. Jedan od načina bila su krivovjerja, a drugi raskoli i nesloge.²¹ I jedno i drugo predstavljaju izravan napad na vjeru i najveću ugrozu vjeri. Rečeno drugim riječima, dovode vjernike i Crkvu u krizu na koju treba reagirati i koju treba suzbiti da ne napravi štetu Crkvi. Premda u samim počecima raskoli i krivovjerja nisu imali istu težinu, učinak im je ipak bio isti. Jer nije bilo krivovjerja koje nije vodilo razdjeljivanju Crkve, ako što nije bilo ni raskola u Crkvi koji se nije ogriješio o neku od istina vjere, u najblažem slučaju o onu o jedinstvu Crkve.

U svakom slučaju i raskoli i krivovjerja su bila bilo uzročnici bilo pokazatelji krize vjere. Jednako kao što su krivi nauci, pritisci, prijetnje i strahovi

¹⁹ CIPRIJAN, *Jedinstvo Katoličke crkve* 1, u: CIPRIJAN, *Jedinstvo Crkve, Euharistija, Molitva Gospodnja*, Makarska, 1987.

²⁰ *Isto*, 3. O tome koliko je Ciprijanova procjena točna svjedoči i znamenita Tertulijanova sentencija: »Krv mučenika sjeme je novih kršćana«, TERTULIJAN, *Apol.* 50,13, u: TERTULIJANO, *Opere apologetiche*, Roma, 2006.

²¹ Usp. Edwina MURPHY, *The Bishop and the Apostle. Cyprian's Pastoral Exegesis of Paul*, Berlin – Boston, 2018., 60-61. Autorica ističe da je Ciprijan smatrao da je raskolništvo težak i neoprostiv grijeh.

u progonima bili uzrok raskida one prisne povezanosti duše s Bogom, što je završavalo apostazijom. Duše koje su bile vjerne Bogu i čvrste u vjerničkom stavu, bile su spremne na mučeništvo kao najveće svjedočanstvo vjere i nasljeđivanja samog Gospodina.²² Ustajati u vjeri u vrijeme progona mogao je onaj tko je bio pogleda usmjerena na Boga i koji je njegovao prisno zajedništvo s njime. S druge pak strane, gdje je nedostajalo takvog osjećaja za vjeru, dolazilo je do krize zatajenja i otpada.

5. Grijeh i zlo u Crkvi kao povod krizi vjere

Osim kriza koje izazivaju progoni ili raskoli, postoje krize koje izazivaju pojedinci unutar Crkve svojim zlim ponašanjem i grijesima. Premda je čudoređe bilo pretpostavka vjerničkog života,²³ nažalost nisu svi vjernici uzorno živjeli, što je utjecalo najprije na članove zajednice, ali je odbijalo i one koji su razmišljali da joj pristupe. Očito je, dakle, da pojedinci koji su u krizi vjere jer ne osjećaju Božje prisutnosti niti uzimaju ozbiljno njegov Zakon i pouke, mogu i druge u Crkvi ili zaraziti svojom nevjerom i neprimjerenim ponašanjem ili određene ljude udaljiti iz takve zajednice u kojoj se otvoreno čine grijesi i brani pravo na grijeh, ili u najmanju ruku, u kojoj se ništa ne poduzima protiv grijeha. Valja istaknuti da ovdje nije riječ o puritanizmu, jer se prva Crkva odlučno odupirala svakom pokušaju puritanizma, ali nije nikada pristajala na ravnodušnost pred grijehom ili na njegovo opravdavanje. Iako je polazila od činjenice da je Božji Sin došao spasiti grešnike, ipak se nikada nije mirila s grijehom. Isto tako se nije mirila da se pojedini vjernik ne bori protiv grijeha. Zato u starini nije samo apostazija bila grijeh koji je *ipso facto* udaljavao iz zajedništva Crkve nego je to bilo i ubojstvo i preljub. Dakle, i teški grijeh je bio pokazatelj gubitka vjere i isključivanja iz Crkve, što znači da se smatralo da se teškim grijehom guši milosni dar vjere.²⁴

²² Usp. Everett FERGUSON, *The Early Church at Work and Worship*, II, Cambridge, 2014., 269-279.

²³ Usp. Stuart G. HALL, *Doctrine and Practice in the Early Church*, Grand Rapids, Michigan, 1991., 14-24. Autor podsjeća da se u prvoj Crkvi nije mogao krstiti onaj koji se ne bi istinski obratio i odrekao grijeha, ali isto tako ukazuje kako je čudoređe kršćana djelovalo kao magnet, utječući na obraćenje drugih.

²⁴ Cilj ovog rada nije istraživati pojedinačne situacije ili slučajeve, pa ni one o kojima se toliko piše, kao što je pitanje svećeničke homoseksualnosti i pedofilije. O tome je mnogo napisano pa ukazujemo na neka istraživanja: Mary Gail FRAWLEY – O’Dea Virginia GOLDNER (ur.), *Predatory Priests, Silenced Victims. The Sexual Abuse Crisis and The Catholic Church*, Mahwah, New Jersey – London, 2007.; Donald COZZENS, *Sacred Silence. De-*

Crkvena stega nije bila tako stroga samo poradi pojedinca koji je činio grijeh, već ponajviše jer je grijeh utjecao i na druge ljude u Crkvi kao sablazan, to jest mogao je dovesti do krize vjere kod drugih vjernika. Zato je već Isus upozorio: »Jao onome čovjeku po kome sablazan dolazi« (Mt 18,7), a i sveti Pavao je očekivao od nadglednika da ima lijepo svjedočanstvo i od onih vani (usp. 1 Tim 3,7). Teški grijeh, prama shvaćanju prve Crkve, uvijek je bio radikalno nijekanje Boga, te se ubraja u bezboštvo koje je isključivalo iz zajedništva Crkve. Grijeh nema samo štetne posljedice, već je neophodno otkriti mu uzroke. Činjenica je da je grijeh najprije pokazatelj da je duša izgubila zajedništvo s Bogom koji je svet i poziva na svet život, nakon čega je samo pitanje koji će grijeh sebi pojedinac dopustiti i priuštiti misleći da na nj ima pravo.

Stoga se ni danas ne smije zaboraviti, kada se govori o grijesima pojedinaca u Crkvi, da u korijenu grijeha stoji bezboštvo i odbacivanje Boga, što je mnogo pogubnije nego da je riječ samo o nekoj društvenoj pojavi ili kategoriji. U tom duhu evanđelja pokazuju da je Isus s lakoćom opraštao grijeha počinjene u slabosti, ali nije mogao onima koji su bili okorjeli u bezboštvo kao što su bili neraskajani farizeji. Kao paradigma bezboštva, uz farizeje s kojima se Isus sučeljava u evanđeljima, nalazi se i Juda i mnogi drugi poput njega tijekom povijesti spasenja. Juda je upao u krizu vjere, za razliku od Petra koji je počinio isti grijeh, ali nije izgubio povjerenje u Isusa da mu to može oprostiti. Zato problem grešnika leži u tome da ne znaju unatoč svemu razbuditi vjeru u Isusa koji je kadar oprostiti mu i izliječiti ga, već udaljen od Isusa postupno tone. Pritom otvrdnuće u nemoralu i grijehu čini svoje da se ne usredotoči na poruku vjere i spasenja, već na vlastiti grijeh, poradi čega čini daljnji odmak od Boga. Zato je grijeh, kao uzročnik gubitka vjere, povezan s očajem, beznađem i propašću. Naravno, opet treba naglasiti da grijeh nije uzročnik propasti samo onih koji ga čine nego ima i društvene posljedice i na one koju su žrtve sablazni. Iz svega se može zaključiti da ne samo teški grijeh u smislu kršenja zapovijedi Dekaloga nego i mlakost, nedosljednost, dvoličnost, nedoličan život pojedinih vjernika i svećenika, može postati uzrokom kriza vjere te otpadom od nje drugih pojedinaca ili skupina.²⁵

nial and Crisis in the Church, Collegeville, Minnesota, 2002.; George WEIGEL, *The Courage to be Catholic, Crisis, Reform and the Future of the Church*, New York, 2002.

²⁵ Na tragu toga upućujemo na istraživanja koja pokazuju da je kriza vjere u suvremenom svijetu uzrokovana ponajviše grijesima svećenika: Uz knjige i članke spomenute u prethodnoj bilješci, dodajemo još neke: Thomas PLANTE – Kathleen L. McCHESNEY (ur.), *Sexual abuse in the Catholic Church. A Decade of Crisis, 2002-2012*, Santa Barbara – Denver – Oxford, 2011; Raymond G. HELMICK, *The Crisis of Confidence in the Catholic Church*, London – New York, 2014; Debra MEYERS – Mary Sue BARNETT, *Crisis and Challenge*

No isto je tako jasno da grešna stanja očituju akutnu krizu vjere i nespособnost izravnog zajedništva s Kristom onoga koji griješi, jer je upravo Krist uspostavljao živo izravno zajedništvo vjere sa svima koje je susretao te ga je htio za sve članove Crkve kao novi Božji narod. Budući da je Crkva živa zajednica i živi organizam, grešno stanje kojem se prepuste pojedinci, prenosi se i na druge članove Crkve te se onda lako dogodi da se od krize vjere prouzročene grijehom dođe i do krize Crkve. To unutarne rastakanje vjere, kako je već davno prije toga definirao sveti Ciprijan, daleko je pogubnije od napada na Crkvu izvana. Krize vjere koje se stvaraju iznutra nedosljednošću i mlakošću pred Kristom postaju kao lanac nevjere i uvjetuju lančanu reakciju gušenja vjere. Kriza vjere stvara krizu u Crkvi, a onda se posljedice čute neminovno i na životu svih pojedinaca, to jest cijeloga organizma – Tijela Kristova, jer se kriza prenosi kao zaraza i na druge vjernike. Tako se od kriza vjere dolazi do razbijanja zajednice, podjela i osipanja na razne načine, što se može nazvati krizom Crkve.

6. Kriza vjere i kriza crkvenih struktura

U kontekstu kriza vjere u suvremenom svijetu dosta se govori o krizi Crkve te o potrebi obnove crkvenih struktura za njezinim boljim i vjerodostojnijim djelovanjem u svijetu. Svi je prisutniji govor o obnovi svetog reda, ukidanju obveze celibata,²⁶ potom potrebe da se Crkva demokratizira, da se deklerikalizira i slično. U pozadini takvih zahtjeva stoji uvjerenje da je riječ o struktura-
ma koje su zastarjele za današnje vrijeme te da kao takve uzrokuju krizu vjere kod mnogih vjernika.²⁷

in the Roman Catholic Church. Perspectives on Decline and Reformation, London, 2020; Ivan ŠTENGL, Seksualno zlostavljanje maloljetnika. Mogući profil pedofiliji sklone osobnosti klerika, *Bogoslovska smotra*, 82 (2012.) 2, 339–367.

²⁶ Usp. Richard SIPE, *Celibacy in Crisis A Secret World Revisited*, New York – London, 2003.; Richard SIPE, *Celibacy today: Mystery, Myth and Miasma*, u: *CrossCurrents*, 57 (2008.) 4, 545-562; Robert L. ANELLO, *Priestly Celibacy and Identity. The Rocky Reception of Vatican II's »Presbyterorum Ordinis«*, u: *U.S. Catholic Historian*, 32 (2014.) 4, 27-53; Charles A. FRAZEE, *The Origins of Clerical Celibacy in the Western Church*, u: *Church History*, 57 (1988.), Supplement, 108-126.

²⁷ Usp. Ovide BASTIEN, *Catholic Church Persists in Ignoring Roots of Clergy Sexual Abuse*, u: *Academia Letters*, 2021., Article 1642. <https://doi.org/10.20935/AL1642>. Autor se posebno referira na obvezni celibat držeći ga izvorom pedofilskih i homoseksualnih skandala u Crkvi. S druge pak strane, ima autora koji se ne slažu s takvim tumačenjem, već drže celibat, sukladno predaji i učiteljstvu Crkve, velikim darom za Crkvu. Usp. Gary B. SELIN, *Priestly Celibacy Theological Foundations*, Washington, 2016.

No glede donošenja konačne procjene trebalo bi imati u vidu neke važne točke. Naime, kriza u Crkvi nije nikad bila samo kriza struktura te se stoga ne može na krizu odgovoriti samo strukturalnim promjenama, pa i onda kada su i one potrebne. Moglo se dogoditi, međutim, da loše funkcioniranje struktura bude pokazatelj da je u korijenu kriza vjere pojedinaca koji djeluju u tim strukturama te je neophodno djelovati sukladno tom saznanju, trudeći se otkloniti uzroke, a ne samo raditi na otklanjanju posljedica. U trenutku kada pojedincima ponestane vjere, pogotovo ako je riječ o pojedincima koji su zaduženi za njezino prenošenje i čuvanje, to je kao da u kući postoji vodovodna instalacija, a vodovod više ne opskrbljuje vodom. U tom slučaju strukture služe samima sebi, a ne kao artikulacija ili kanal za protok vjere, što je znak da treba nešto poduzeti da se dođe do obnovljenog protoka vjere te naravno da se vodotok usmjeri tamo gdje je planirao onaj tko je postavio vodovod, ali ponudio i izvor i crpilište vode. Obnovom struktura ne rješava se kriza vjere jer strukture ne proizvode vjeru, već obnovom duha i zajedništva s Kristom koji kao izvor daje smisao strukturama koje potom trebaju služiti namjeni i svrsi koju je on odredio.

Kao što je i u prethodnim situacijama tako je i u slučaju crkvenih struktura, pitanje koliko će one kao takve funkcionirati uvijek je pitanje vjernosti osoba Kristu. Ako su osobe koje su u strukturama u prisnom zajedništvu s Gospodinom te čvrstom vjerom prijanjaju uz njega, njegovu riječ i odredbe, tada im crkvene strukture (ako se sveti red i celibat mogu zvati strukturama) omogućuju da bolje i nesebičnije žive svoje predanje u Crkvi. No ukoliko ponestane žive vjere i evanđeoskog nadahnuća, onda nijedna struktura nije dobra. Osim toga, može se dogoditi da Crkva krene krivim smjerom prema obnovi struktura i da ne uoči kako je u pozadini daleko veći problem pomanjkanja žive vjere i iskrenog zajedništva s Gospodinom.

7. Rješavanje kriza vjere

Spomenute krize, bilo krize vjere pojedinca bilo krize koje su se ticale cijele pokrajinske Crkve, bilo je potrebno rješavati. No nijedna od tih kriza nije se riješila samo na papiru pa niti samo strukturalnim zahvatima u Crkvi, nego prije svega odlučnošću i gorljivošću pastira i vjernika koji su se izložili za dobro Crkve. Takve gorljive osobe radile su na obnovi Crkve na način da su nastojale obnoviti one koji su bili zahvaćeni krivovjerjima ili su upadali u zamke raskolnika privodeći ih u puno zajedništvo vjere. Takvo djelovanje i takvi primjeri i danas su putokaz rješavanju aktualnih kriza na način da razbuđuju autentičan žar vjere u dušama pastira i vjerničkog puka. To je smisao i zna-

menite sintagme: *Ecclesia semper reformanda* – Crkvi je uvijek potrebna obnova. No misli se na obnovu duha i vjere, na obnovu svetosti članova Crkve, a ne samo na obnovu struktura i na određene izvanjske zahvate koji uvijek ostaju kozmetički ukoliko ne dođe do temeljitijega unutarnjeg propitivanja i učvršćenja vjere. U tom je duhu sveti Pavao davao savjete svome učeniku Timoteju da raspiri milosni dar koji je u njemu polaganjem njegovih ruku (usp. 2 Tim 1,6). Taj savjet vrijedi i za vjernike koji izgube osjećaj za milosni dar vjere koji su primili po svetom krštenju.

Dakle, vjera je temeljno živ odnos s Gospodinom te govoriti o krizi vjere neophodno pretpostavlja govoriti o odnosu vjernika prema njemu, zapravo riječ je o krizi odnosa Boga i čovjeka. U tom duhu je i rješavanje krize vjere vraćanje u ispravan odnos prema Bogu. To vrijedi za sve navedene situacije koje se prepoznaju kao najznakovitije situacije kriza vjere našeg vremena. Budući da je Bog vjeran, neupitno je njegovo savršenstvo odnosa prema čovjeku: on vjeran ostaje. Kriza je zato nesavršen odgovor vjernika ili naroda Bogu, nesavršeno prijanjanje uz njega. Povod ili motivi mogu biti različiti, ali sama bit problema krize vjere leži u slabljenju odnosa kojim čovjek uzvraća Bogu. Odgovor na krizu stoga isključivo može biti povratak na iskonsku vjernost Bogu, sukladno milosnom daru za koji je Krist Gospodin osposobio čovjeka, a ne samo strukturalnom rješenju, ma koliko god i ono nekada bilo potrebno.

Kao što kod živog organizma bolest uzrokuje prijetnju životu, tako je i kod života vjere. Grijesi i slabosti su bolesti koje napadaju život vjere iznutra. Jednako kao što ljudi nemaju život sami u sebi i od sebe (samo Bog ima život u sebi), tako nemamo ni život vjere po sebi – dolazi od Boga iz kojeg struji vjera i milosni život. Vjernik je živ dok ne dođe do prekida milosne komunikacije s Bogom, što je istinska kriza vjere. U tom kontekstu treba tražiti i rješenje za krize vjere, pri čemu je Sveto pismo najbolji putokaz smjera kojeg se treba držati.

Samo živo zajedništvo sa živim Gospodinom može biti pravi odgovor na krizu vjere, kako pojedinca tako i zajednice, te je Crkvi našeg vremena nezostavno poći tim putom, kao što je stoljećima u kriznim situacijama uvijek dolazila na to vrelo vjere i ljubavi, tražeći rješenje za svoje krize. Taj put uvijek je put svetosti na koju Bog poziva čovjeka jer je kriza vjere ujedno i kriza svetosti.²⁸ Svetost ponajprije pretpostavlja prihvaćati Boga za svetoga, neizmjerne ga poštovati te iz njega crpiti svetost koja se životom svjedoči i naviješta.

²⁸ Usp. Anđelko DOMAZET, Vjerodostojnost Crkve i kategorija svetosti, u: *Obnovljeni život*, 69 (2014.) 4, 471–483.

8. Vjera koja izaziva krizu

U kontekstu rješenja kriza vjere valjalo bi istaknuti jedno posebno rješenje koje je prakticirao sam Gospodin. Naime, kao što je bilo nekada tako je i danas: Isus djeluje na svoje suvremenike na način da ih stavi u krizu, to jest da im pokaže da su u krizi vjere, da ih dovede do spoznaje da im nedostaje istinska vjera. U jednoj takvoj prigodi doveo je apostole do vapaja: »Gospodine, umnoži nam vjeru!« (Lk 17,5).²⁹

Riječi *vjera* i *stvarnost vjere* u teologiji imaju višestruko značenje te su kao pojmovi semantički vrlo bogati i slojeviti, što je bilo već prije istaknuto.³⁰ Polazeći od toga, vjeru bi se moglo definirati na sljedeći način: »Vjera je odnos s Bogom na način kojem nas je poučio i koji nam je omogućio Isus Krist.« Kod takve definicije vjere ne možemo ne uočiti koliko je bitno imati živ odnos s Bogom, ali onako kako je svojoj zajednici prenio i na koji je potakao sam Isus. Štoviše, takvo poimanje i definiranje vjere potiče da se svrne pogled na evanđelja i istraži što je to posebnoga donio Isus Krist, početak i dovršitelj vjere, kako ga definira pisac Poslanice Hebrejima (usp. 12,2). Što je on činio kada je u pitanju vjera? Ponajprije znao je da je vjeri naroda Izraelova nedostajao on kao zaglavni kamen i kruna cijelog zdanja vjere te je i došao radi toga da ga kompletira. Osim toga, i u izabranom Božjem narodu vjera nije bila prisutna u pravom intenzitetu kod svih pojedinaca te je došao razbuditi vjeru, to jest pozvati ljude na pravu vjeru. Mnogi su vjerovali na tradicionalan način, to jest držali se predaja kao načina i mjere odnosa s Bogom. Ali prava vjera nije mogla biti vjera na tradicionalan način te je Isus činio sve da stavi u krizu one koji su po tom obrascu držali do vjere i sebe smatrali vjernicima prvog reda. Zato je on pojedince stavljao u vrlo velike krize pokazujući da nemaju s Bogom vjerodostojan odnos, a trebali su ga imati, što je potom izazivalo komentare, kritike, netrpeljivost i odbacivanje. Sve do mjere da su ga odlučili ubiti jer je se on drznuo njihovo 'tradicionalno' poimanje Boga dovesti u pitanje, to jest njih

²⁹ Glede tog zahtjeva i njegova značenja u kontekstu Lukina evanđelja vidi više u: Marino VIDOVIĆ, Sablazan i oproštenje – kriza učeničke vjere (Lk 17,1-6), u: *Crkva u svijetu*, 47 (2012.) 1, 56-82. Autor ističe da je ta molba uzrokovana poteškoćom i krizom vjere koju je kod učenika/apostola izazvao Isusov govor o potrebi izbjegavanja sablazni i opraštanja onima koji nanose zlo drugima. Aktivno suprotstavljanje zlu, njegovo izbjegavanje ili opraštanje počinitelju zla nemoguće je bez ispravnoga oslanjanja na Božju svemoć, kako je posvjedočio Isus. Apostoli to uočavaju i zato mole Isusa da im dade novu kvalitetu vjere. Opraštanje, međutim, ne znači podržavanje zla, nego poziv i pružanje mogućnosti počinitelju da krene putovima dobra. Za takav oprosnički stav u vjerničkom životu nije dovoljna, ističe autor u zaključku, bilo koja vjera, nego vjera s novom kvalitetom, onakva kakvu traži Isus i kakvu je on posvjedočio svojim navještajem i djelovanjem.

³⁰ Usp. Giampiero BOF, *Fede*, u: *Nuovo Dizionario di Teologia*, Milano, 1988., 507-529.

staviti ih u krizu vjere, pokazujući im da uopće nemaju vjere koliko bi trebali imati, ili koliko im prava vjera malo znači jer nisu bili spremni povjerovati u njega. U određenim situacijama one koji od njega traže čudo stavlja u krizu svojim upitima: Vjeruješ li da to mogu učiniti? (usp. Mt 9,27), ili prividnim odbijanjem, kao što je slučaj Sirofenićanke (usp. Mk 7,24-30), dok osobu ne iza-zove na vjeru, ili pak iskušenjem rimskog satnika (usp. Mt 8,5-13) i Jaira (usp. Mt 9,18-26), kojima ozdravlja članove njihove obitelji. Isto čini s Petrom kad ga poziva da hodi po vodi (usp. Mt 14,22-33), ili pak sa svim učenicima kada on spava na lađi dok oko njih bjesni oluja (usp. Mk 4,35-41). U svim tim trenutcima stavlja ih u krizu koja je bila kušnja njihove vjere, a nakon svake krize slijedi pouka i osnaženje u vjeri. U tom kontekstu kriza je imala značenje odluke ili izbora, što je jedno od njezinih temeljnih značenja: lat. *crisis*, grč. *κρίσις* znači »izbor, odluka, završno stanje neke bolesti«, a dolazi od *κρίνω* što znači »razlikovati, suditi«. ³¹

Isus je doista izazivao ozbiljne krize onima koje je susretao, kao što je izazvao krizu starješinama svoga naroda, kako u religijskima tako i u političkim strukturama. Osim toga, njegovi sljedbenici i učenici bili su u takvim krizama da su ga napuštali. Bilo je situacija u kojima su bili sablažnjeni njegovim postupcima i riječima, a da ništa sablažnjivo i opako nije učinio ni rekao. Dovodio ih je do ruba duhovne izdržljivosti, prisiljavajući ih na odluku, to jest na reakciju. Pred izazovima koje je on stavljao pred njih oni nisu mogli ostati ravnodušnima. Budući da nisu imali istinske vjere, one koja pokazuje da su u izravnom i osobnom zajedništvu s Bogom, oni su u krizi podlijegali iskušenjima i odlučivali se na zle i krive poteze.

Uskrsnuće je potom najveći 'krizni' to jest kritični trenutak, događaj koji je stavio i svakog pojedinca i cijelu apostolsku zajednicu u krizu. To je bila kriza vjere nakon koje za njih vrijedi ono što je zapisao sveti Ivan u svom evanđelju: »I vidje i povjerova.« Isus ih je doveo do točke iz koje potom izrasta i snaži se vjera te apostoli, nakon što su probili barijeru krize ulaskom u njegov prazan grob, postaju postupno svjedocima uskrsnuća. Naravno, trebat će im nakon svega i susreti s Uskrsnim kao i dar Duha Svetog da konačno prevladaju krizu i krenu odlučno naviještati vjeru u Uskrsloga i u uskrsnuće. Bez susreta s njime nema prave i cjelovite vjere niti pravog izlaska iz krize.

Isus je tako vjeru svoga naroda doveo do krize, učinivši od nje da se oslobodi religijskih okvira i okova te da bude prava, živa i vjerodostojna stvarnost.

³¹ Usp. Treccani vocabolario *online*, u: <https://www.treccani.it/vocabolario/crisi/#:~:text=Stato%20di%20forte%20perturbazione%20nella,ln%20partic.%3A%20a.> (15. I. 2023.).

Slične krize vjere kroz povijest spasenja bile su i Abrahamove i Mojsijeve, krize patrijarha i krize proroka, krize kraljeva i svećenika i ostalih znamenitih i značajnih pojedinaca u narodu Božjemu. Bog ih je stavljao u kušnju, to jest dovodio ih je do same granice povjerenja. Nakon svake krize, njihova vjera bila je jača i postojanija, utemeljena na iskustvu izravnog susreta s Bogom koji im se objavljivao na različite načine, a oni spremniji voditi narod onim smjerom koji im je on odredio u svom božanskom naumu.

Zaključak

S obzirom na krizu vjere, postoje mnogi čimbenici koji na nju utječu. Općenito bi se moglo reći da postoje oni vanjski i oni unutarnji. Vanjski čimbenici su društvene i osobne okolnosti nesklone rastu i razvoju vjere, a unutarnji su kolebanja i dvoumice pred Bogom, što utječe na dušu da izgubi neposredno i iskreno zajedništvo s Gospodinom. Najtipičnije izvanjske okolnosti koje su ugrožavale vjeru nekada su bili progoni, ali je poznato da je već i od tih vremena bilo drukčijih strategija borbe protiv vjere u društvu u kojem je ona bila kamen spoticanja. Od unutarnjih čimbenika najveća prijetnja vjeri bili su grijeh i nečudoredan život vjernika jer se prijestupima i zanemarivanjem Božjeg zakona vjera razgrađuje. Jednako vrijedi i za krizu Crkve kao zajednice vjere: kriza nastupa kada nadodu sumnje, kada se zanemari unutarnji život vjere ili se čovjek odrekne toga unutarnjeg života vjere, te životne unutarnje snage vjere koja izravno struji iz Boga preko Krista Gospodina.

Dakle, identitet svakog kršćanina, a i cijele Crkve, dolazi od Krista, unatoč svim mijenama kroz koje vjernici prolaze u nestalnosti vremena i okolnosti u kojima žive. Krist Crkvi i svakom vjerniku jamči stalnost božanske vjere unatoč svim krizama te je stoga prisno zajedništvo s njime jedini mogući odgovor na krize vjere. Snaga koja struji iz njega uvijek je jedna te ista, kao što je on uvijek jedan i isti. Upravo zato što je savršen čovjek, savršen u svome i savršen u našem (kako to kaže Kalcedonska teološka definicija, savršeno pozna i prožima ljudskost u Crkvi, svome Tijelu. On Crkvi daje savršenstvo vjere, savršenstvo i snagu unutarnjeg impulsa, te ona raste i razvija se sukladno toj životvornoj snazi. Kada je stavljao u krizu svoje učenike, Isus nije želio negativne posljedice u njihovu životu, već je htio da kroz iskušenja dođu do jasnoće, to jest do prave i čvrste vjere. Međutim, one koji se ne drže Isusova nauka i poticaja, kriza dovodi do toga da odustaju od nasljedovanja i udaljavaju se od njega. No moguće odbijanje vjere ipak nije razlog da Gospodin ne ponudi istinsko zajedništvo života kroz vjeru koja stavlja u krizu naša ljudska poima-

nja i ljudske predodžbe koje iznalazimo kao rješenja. Jer samo kada nas on stavi u krizu imamo rješenje svih loših posljedica koje nazivamo krizama vjere, a nastale su iz različitih društvenih ili osobnih uvjetovanosti ili okolnosti. Učinci njegova zajedništva i prisutnosti u životu ljudi su spasonosni te pridonose da se odbace stereotipna i tradicionalna poimanja Boga u korist opredjeljenja za živog Boga i za čvrsto i izravno zajedništvo s njime.

Kriza vjere koju izaziva Isus poziv je na autentičnu vjeru i drukčija je od kriza koja su izazvane društvenim ili osobnim okolnostima koje dovode do prekida osobnog zajedništva s njime. Vjera na kojoj on inzistira je uzrok kriza, ali kriza uhodane i uspavane vjere, a to su krize sasvim drukčije od onih kriza koje imaju svoje uzroke u svijetu koji vjernike uljulja u mlakost. Cilj krize u koju Isus stavlja vjernika jest stjecanje jasnije i čvršće vjere, dok je cilj kriza koje su izazvane drugim čimbenicima upravo njezina razgradnja i propadanje.

Abstract

A FAITH THAT INDUCES CRISES AND CRISES AS OPPORTUNITIES FOR DEEPENING FAITH, THEN AND NOW

Ivan BODROŽIĆ

Catholic Faculty of Theology, University of Split
Zrinsko-frankopanska 19, HR – 21000 Split
ivan.bodrozic@gmail.com

This article delves into the issue of religious crises, both in the past and present. The author explores the causes of these crises and how Christianity historically provided solutions. The author points out that crises of faith can disrupt the lives of individuals and communities, and there are both internal and external factors that can contribute to them. Throughout history, heresies and persecutions have been the most significant threats to faith. The article highlights the persecution of believers and the Church in the first centuries, particularly in mid-3rd century, as an example of external attacks on Christianity. The author also discusses the example of St Cyprian, the bishop of Carthage, and the impact of the persecutions on the believers' faith. Cyprian emphasizes that, while external attacks can cause crises of faith, disunity and schism within the Church can be even more damaging. It seems that when the faith was challenged by heresy and schism, it also faced an internal threat from sin and the sinful behaviour of believers. This caused a crisis for those who were vulnerable to the temptation of sin or scandalized by sinners. The author asserts this crisis was rooted either in a devia-

tion from God or a complete rejection of Him, which allowed for an ungodly lifestyle. The author also suggests that these crises always originate from within, where the soul abandons its foundation in God, even if the initial impulse comes from external sources. When individuals or groups of believers lose their connection to God, they inevitably experience a crisis that can lead to spiritual death. This serves as a sobering reminder of the importance of staying connected to God and living a life that is pleasing to Him. Interestingly, while the Holy Scriptures may present faith as a path that leads to a crisis, in this case, the crisis is interpreted as a choice, a discernment, a selection, a decision, and not a rupture. Jesus used these crisis moments in his deeds and preaching, and they can also be seen throughout the Old Testament. However, it is important to understand that Jesus never intended for these crises to lead to unbelief or impiety. Rather, he aimed to build believers who had an authentic, personal, and firm faith. The author believes this same approach can be used to transcend the crisis of faith that the Church faces today. This crisis cannot be overcome simply by changing structures or renewing them. Instead, a renewal of our direct and living communion with the living God is required.

Key words: *crisis of faith, faith, Church, communion, threats to faith, heresy, sin.*